

Tuntematonta sotilasta ja jatkosotaa mahdoton erottaa toisistaan

Aku Louhimiehen ohjaama elokuva *Tuntematon sotilas* saa ensi-iltansa 27.10.2017. Elokuvan tuottajilla ja tekijöillä on poikkeuksellinen tilanne siinä mielessä, että elokuvan aihetta ei tarvitse esitellä suomalaisten enemmistölle. Tästä vastaa viimeistään Edvin Laineen vuoden 1955 filmatisointi Väinö Linnan samannimisestä romaanista (1954), jota on pitkään esitetty Yleisradion televisiokanavilla vuosittain Suomen itsenäisyyspäivänä.

Uusi versio on kuitenkin ”myytävä” suomalaisille. Kun uutinen elokuvan tekemisestä julkistettiin, reaktiossa erottui kaksi keskeistä seikkaa. Ylivoimaisesti yleisempi oli monin paikoin närkästynyt ihmettely, miksi jo kaksi kertaa filmatisoitu klassikkoromaani – Rauni Mollbergin elokuvaversioin ensi-ilta oli itsenäisyyspäivänä 1985 – pitäisi jälleen saattaa elokuvamuotoon. Mitä uutta se voisi aiheeseen tuoda?

Uusi elokuvaversio nähtiinkin turhana aiheen tuttuuden ja aiempien versioiden taiteellisten meriittien takia. Toiset taas näkivät, että elokuvan aihe ei ole ajankohtainen ja ylipäättään sodan ”isänmaallinen” vatvominen Suomessa saisi jo riittää. Toinen mediakommenteissa erottunut teema oli kysymys uuden version luonteesta: pyrkisikö elokuva nakertamaan *Tuntematonta sotilasta* kansallisena merkkiteoksena, vai jopa suomalaisten sotaponnisteluiden muistoa ylipäättään? Molempia mahdollisia tavoitteita sekä pelättiin että toivottiin.

Toisella maailmansodalla on erittäin merkittävä vaikutus suomalaiseen itseymmärrykseen, mikä on näkynyt sodan niin virallisen kuin populaarin muistelun keskeisyydessä varsinkin 1990-luvulta lähtien. *Tuntematon sotilas* on aina ollut, tavalla tai toisella, läsnä tässä muistelussa.

Louhimiehen *Tuntemattoman sotilaan* aiheuttamien reaktioiden taustalla oli varmasti Kristian Smedsin ikonoklastinen, ristiriitaisen vastaanoton saanut *Tuntematon sotilas* -teatterisovitus (2007) sekä toisaalta vaikkapa Ylen tuottama erikoinen elokuva *Suomen marsalkka* (2012), jossa Mannerheimia esitti kenialainen näyttelijä. Myös Louhimiehen monien elokuvien vahva tukeutuminen seksiin aiheutti sekä huolta että hilpeyttä: oliko tekeillä ”Levoton tuntematon”, viittauksena ohjaajan elokuvaan *Levottomat* (2000)?

Kaikissa näissä asiayhteyksissä on nähtävissä *Tuntemattoman sotilaan* merkitys kulttuurissamme. Yhtäältä se on klassikkoromaani ja -elokuva, jota arvotetaan taiteellisin kriteerein. Toisaalta se edustaa lukemattomille suomalaisille jatkosotaa Suomen historian kohtalonhetkenä. On oleellista ymmärtää, että usein nämä kaksi merkitystasoa ovat erittäin vaikeasti erotettavissa toisistaan: kun puhumme *Tuntemattomasta*, puhumme jatkosodasta; kun puhumme jatkosodasta, *Tuntematon* jäsentää ajatteluamme ja käsityksiämme jatkosodasta, halusimme sitä tai emme. Historia ja elokuva antavat toisilleen merkityksiä, joita kummassakaan itsessään ei sellaisenaan olisi.

Myös elokuvan yhteistyökumppanien markkinointikampanjat ovat aiheuttaneet närkästystä. Joidenkin mainoskampanjoiden nähtiin glorifioivan sota, toisten taas banalisoivan sitä. Somekulttuurillemme tyypillisesti julkisuuden ilmiö tuotti välittömästi reaktioiden ryöpyn, jossa samasta asiasta esiintyy täysin toisilleen vastakkaisia tulkintoja.

Suurimman kohun aiheutti epäilemättä siivousvälinevalmistaja Sini-Tuote. Kysyttiin, voiko ”wc-harjoja” myydä – niin, kumman, sodan vai epävirallisen kansalliseepoksen avulla? Eron tekeminen on näkökulmakysymys, eikä aukotonta vastausta ole.

Sain tilaisuuden nähdä elokuvan ennakkonäytöksessä. En halua paljastaa siitä mitään tarkemmin, mutta on syytä nostaa esiin pari seikkaa. Käsikirjoitusta on tuotu lähemmäs Linnan romaania ja sen alkuperäistä versiota *Sotaromaani* (julk.2000). Ratkaisulla on tuotu syvyyttä kahteen henkilöhahmoon ja toista heistä on taiten käytetty avaamaan jatkosotaan liittyviä historiallisia teemoja, joihin aiemmissa elokuvissa on vain viitailtu. Toisekseen, elokuva lukuisine taistelukohtauksineen kestää vertailun minkä tahansa kansainvälisen ns. ison rahan sotaelokuvan kanssa.

Kun ensimmäiset julkkiskatsojien lähes poikkeuksetta ylistävät kommentit ennakkonäytöksistä ilmestyivät äskettäin julkisuuteen, anonymi nettikommentaattori näytti haluavan hillitä muiden kommentoijien intoa toteamalla, että hänen lapsuudessaan ”lähdettiin sotaan eikä elokuvaan”. Kommentti tiivistää oleellisen: *Tuntematonta sotilasta* ja jatkosotaa on Suomessa jo pitkään ollut mahdoton erottaa toisistaan.

Rami Mähkä

Kirjoittaja työskentelee yliopisto-opettajana ja tutkijana Turun yliopistossa